

Waar gaat het in de islam eigenlijk over?

Religie trekt weer helemaal de aandacht en de islam nog wel het meest. De moeilijkheden tussen katholieken en protestanten in Noord-Ierland kennen we natuurlijk allang. Sinds het uiteenvallen van Joegoslavië weten we alles van religieuze en politieke spanningen tussen katholieke Kroaten, orthodoxe Serviërs en islamitische Bosniërs en Albanen. Ook het Indisch hindoeïsme blijkt, ondanks zijn tolerante uitstraling, betrokken te zijn bij rellen van nationalistische aard. Maar de islam lijkt toch wel de kroon te spannen. Vanaf het moment dat de sjah van Perzië werd vervangen door de ajatollah's van Iran (1978), lijkt er ieder jaar wel ergens een en ander met de islam aan de hand. De zelfmoordaanslagen op de Twin Towers van 11 september 2001 spannen voorlopig de kroon. Het is jammer dat religie en met name de islam op deze manier altijd negatief in het nieuws komt. Want we hebben zelf veel moslims in eigen land, in Nederland en in België. In de dorpen zijn ze nog niet zo zichtbaar, maar in de grote steden vormen ze een substantieel deel van de bevolking. De internationale gebeurtenissen hebben hun weerslag op de kwaliteit van de eigen multiculturele samenleving. Ook de moslims in eigen land komen vaak op een negatieve manier in de aandacht. We horen intolerante uitspraken van Marokkaanse imams in Nederland. In België brengt de moslimactivist Abou Jahjah de gemoeieren in beroering. Maar, zo blijkt, wie moeilijkheden maakt, krijgt de aandacht. De stroom publicaties over de islam houdt nog niet op. Bij gelegenheid van een bezoek van autoriteiten aan een moskee, zien wij op tv eens een moskee van binnen. We horen en zien een imam in een interreligieuze dienst

naar aanleiding van de Twin Towers aanslag. Ook authentiek autochtone misdaden brengen de islam in beeld. Wie in België herinnert zich niet in de nasleep van de Dutroux-affaire de begrafenis van een slachtoffer van een andere pedofiel, de van afkomst Marokkaanse Loubna Bennaïssa. Bij de begrafenis van dit meisje, op de televisie uitgezonden, maakten wellicht velen in België voor het eerst kennis met het islamitische gebed.

Dit inleidend artikel wil geen algemene geschiedenis van de islam geven, maar allereerst ingaan op twee vragen: hoe is de vroege islamitische beweging omgegaan met de joodse en christelijke traditie? Wat betekent de boodschap van de koran voor moderne moslims nu?

DE EERSTE MOHAMMED: EEN PROFEET IN MEKKA

Mohammed werd geboren in Mekka rond 570, onze tijdrekening. Mekka was een halteplaats op karavaanroutes vanwege een goede, krachtige en nooit opdrogende waterbron. Door de handel hadden de inwoners van de stad contacten met de christenen in het zuiden (Ethiopië was toen al een groot christelijk rijk, met een provincie in Zuid-Jemen) en in het noorden, waar de woestijnvaders hun kloosters met vaste gebedstijden hadden. Mohammed ging als jongen waarschijnlijk wel met karavanen mee en daarop wordt nog het 'vers van het licht' teruggevoerd, dat zou verwijzen naar de godslamp, die zo mysterieus in de kerk flikkert:

*God is het licht van de hemelen en de aarde.
Zijn licht lijkt bijvoorbeeld op een nis met een lamp erin.
De lamp staat in een glas.
Het glas is zo schitterend als een stralende ster.
Zij brandt op olie van een gezegende boom,
een olijfboom, geen oostelijke en geen westelijke,*

*waarvan de olie bijna uit zichzelf licht geeft,
ook al heeft geen vuur haar aangeraakt.*

Licht boven licht.

God leidt tot zijn licht wie Hij wil.

*God geeft vergelijkingen voor de mensen
en God is alwetend. (koran 23:35)*

Op verschillende plaatsen in Arabië waren ook joodse kolonies. Mekka zelf was behalve een handelsplaats ook een bedevaartplaats voor de oud-Arabische godsdienst, waar in en rond het Ka'aba-heiligdom een jaarlijks festival plaats vond. Tijdens dat festival en de bijbehorende jaarmarkt was er een godsvrede en mocht er niet gevochten worden.

Mohammed was een religieus-gevoelig persoon. Hij trouwde met een wat oudere vrouw, die reeds succesvol in zaken was. Hij hield ervan om zich terug te trekken en te mediteren in de grotten van het gebergte rond het brede dal van Mekka. Maar hij was geen wereldvreemde dromer. Juist de eerste openbaringen die hij kreeg, zijn tegelijk een scherpe kritiek op de kwalen van de handelsstad: gebrek aan solidariteit van stam en familie, die de armen verwaarlozen. Mohammed zelf was als weeskind opgegroeid en daarnaar verwijst die koran-passage, waarin God sprekend wordt opgevoerd:

Heeft Hij jou niet als wees gevonden en onderdak gegeven?

Jou dwalend gevonden en rijk gemaakt?

De wees dus, verdruk hem niet.

De bedelaar, verjaag hem niet.

En de genade van jouw Heer, vertel daarvan! (koran 93,6-11)

Het vertellen over God als Schepper liep uit op het benadrukken, dat dus ook niemand absoluut bezit heeft van de dingen van deze wereld: op de dag van het oordeel moet je rekenschap afleggen over je rijkdom. Wat God gegeven heeft, moet je delen. Dat zijn de twee belangrijkste ideeën

over God: enerzijds Schepper en anderzijds Rechter op de dag van het oordeel. Allebei hebben ze een praktisch gevolg voor het sociale leven: vooral in de zorg voor weduwen en wezen, armen en zwakken.

DE TWEEDE MOHAMMED: DE STAATSMAN VAN MEDINA

Het vertellen van de genadige boodschap van de Heer viel niet altijd goed bij de rijken van Mekka. Zij vonden de profeet maar een praatjesmaker, met zijn verhalen over visioenen van de engel Gabriël, met die korte visionaire gedichten die spraken over God, maar ook over de rechtvaardige verdeling en het eerlijke beheer van alles hier op aarde. Mohammed werd daarom eerst getolereerd als een dwaze, een dolle dichter, maar uiteindelijk toch stevig gedwarsboemd. De vrome gemeenschap rondom hem vertrok zelfs tijdelijk naar het christelijke Abessynië (nu Ethiopië). Uiteindelijk ging Mohammed in op het verzoek van de Arabisch-Joodse stammen uit de stad die later Medina werd genoemd, dat is: stad van de profeet. In Medina ontwikkelde Mohammed zich ook tot staatsman, tot burgerlijk leider van de nieuwe moslimgemeenschap. Mohammed (geboren in 570) kreeg zijn eerste openbaring rond zijn 35e levensjaar. Hij vertrok op zijn 54e naar Medina, waar hij uiteindelijk op zijn 64e overleed, in onze jaartelling in 632. Het verschil zit hem in de moslim-jaartelling, die twaalf maanden na de nieuwe maan telt, waardoor ieder jaar tien dagen korter is.

In Medina moest Mohammed concrete richtlijnen geven voor zijn gemeenschap. Het gebed wordt er preciezer geregeld, zo ook het vasten, de huwelijkswetgeving en ook de bedevaart naar Mekka, toen de laatste Mekkanen zich ook aan de profeet overgaven.

Voordat het zover was zijn er stevige veldslagen met de Mekkanen geleverd en de oproepen tot die strijd kunnen

we nog in de 'haatverzen' van de koran terugvinden (zoals er in de joodse en christelijke bijbel ook zg. 'vloekpsalmen' staan, waarvan men zich wel eens afvraagt of dat nu wel met de God van Liefde te rijmen is).

Mohammed hoopte aanvankelijk dat hij door de joden van Medina ook als profeet zou worden aanvaard. Maar deze groep wees hem bijna unaniem af. Sommige joden werkten zelfs met zijn Mekkaanse tegenstanders samen. Zodoende keerde de 'politieke Mohammed' zich ook van de joden af. De aanvankelijke gebedsrichting naar Jeruzalem werd helemaal omgedraaid in die naar Mekka. In plaats van naar het noorden, nu dus naar het zuiden. Deze omkering heeft wel een mooie passage van de koran opgeleverd:

De dwazen onder de mensen zullen zeggen:

*'Wat heeft hen afgewend van hun gebedsrichting
waaraan zij gewoon waren?'*

Zeg: 'Van God is het oosten en het westen.

Hij wijst aan wie Hij wil de goede richting naar een juiste weg.'

(koran 2:142)

In de 'vroeg' en de 'late' Mohammed is een verschil te zien. De koran wordt dan ook van korte krachtige versregels een meer prozaïsch verhaal. Er komen veel meer praktische richtlijnen in de koran. Zo bijvoorbeeld over de meerdere vrouwen die iemand zou moeten of mogen trouwen: dat was naar een concrete aanleiding van een verloren veldslag tegen de Mekkanen. Toen waren er nogal wat gelovigen gesneuveld, maar wel allemaal mannen. Wie moest er voor de weduwen zorgen? De koran spoort de gelovige mannen aan om, als zij kunnen er drie of zelfs vier te huwen en onder hun hoede te nemen (koran 4:3). Dat heeft met de zogenaamde sensualiteit en seksuele vrijheid van de islam niets te maken: het is een praktische zorg voor de vrouwen die toen immers geen andere sociale zorg konden hebben. In de moderne tijd nemen vele moslims dit dan ook heel anders op en beschouwen het gebod om alle

vrouwen gelijk te behandelen als een geheime richtlijn voor monogamie. Wie zou immers van meer vrouwen tegelijk evenveel kunnen houden?

Mohammed heeft in zijn leven ook vaker christenen ontmoet. Een van zijn echtgenoten was zelfs een vluchteling of slavin uit Egypte, Maria de Koptische, die christin was. Jezus hoort bij de grote voorbeelden van Mohammed. Hij ziet zichzelf namelijk staan in een grote serie van profeten, door God steeds weer tot een andere groep mensen gezonden. Dezelfde God en dezelfde profeten: het was een grote teleurstelling voor Mohammed dat de joden en ook de meeste christenen hem niet als profeet en godsgezant wilden aanvaarden.

Het Jezusverhaal komt meerdere malen in de koran voor. Daarin wordt dan steeds de bijzondere geboorte van Jezus en dus Maria's maagdelijkheid benadrukt. Daarbij hoort dan ook het wonder van Jezus in de kribbe. De joden verweten Maria immers, dat zij zonder gehuwd te zijn een kind had gekregen. Maar wie antwoordde er? Het kind Jezus in de kribbe pleitte als baby zijn moeder vrij! (koran 3:46). En tegen de joden, die er op pochten dat zij Jezus hadden kunnen doden, richt de koran het verwijt, dat zij Gods gezondene Jezus niet echt hadden kunnen doden, maar dat God hem heeft verhoogd (koran 3:53-55). God laat immers zijn profeten niet vallen, maar geeft hen de overwinning!

Een overwinnende staatsman: dat lijkt een heel ander beeld dan de lijdende Jezus aan het kruis! Maar dan moeten wij niet vergeten dat tot op heden in het oosterse christendom en tot rond 1100 in het westerse christendom toch vooral de triomferende en verrezen Christus onze kerken sierde. En niet de triomferende profeet, maar de overwinnende goedheid van God staat blijvend in de koran centraal. Ook in de Medina-tijd klinken zulke passages van Gods grootheid en trouw, zoals bijvoorbeeld het Troonvers (vaak in schoonschrift met sierlijke krullen in moslimhuizen op een wandkleed te vinden):

*God! Er is geen God dan Hij!
de Levende, de Standvastige.
Sluimer noch slaap overmant Hem.
Hem behoort wat in de hemelen en wat op de aarde is.
Wie is het die zonder Zijn toestemming bij Hem zou kunnen
bemiddelen?
Hij weet wat vóór hen is en wat achter hen is
en zij bevatten niets van Zijn kennis,
behalve dan wat Hij wil.
Zijn troon strekt zich uit over de hemelen en de aarde
en het valt Hem niet zwaar beide in stand te houden.
Hij is de verhevene, de geweldige. (koran 2:255)*

De inspiratie van de islam, die gaat niet over Mohammed, die slechts een profeet, Godsgezant was. Die spreekt allereerst over God in grootheid en liefde. Daarin is de boodschap van Mohammed in de eerste én de tweede periode toch wel constant gebleven.

DE ISLAM VAN DE IMAM EN MUFTI: DE GEBORGENHEID VAN DE REGELS

Vanuit de religieuze en politieke beweging die met Mohammed is ontstaan, is een wereldreligie geboren, die allerlei varianten kent. Zowel lokale als naar spiritualiteit. Wij kijken hier nu eerst naar drie hoofdvarianten van geestelijk beleven, die in alle islamitische landen en culturen te vinden zijn.

De eerste zouden we die van de *Imam* kunnen noemen. Een Imam is een (gebeds)voorganger. Daarvoor is geen wijding vereist. Iedere moslim mag voorgaan in het gebed. Daarin is de islam een democratische godsdienst, ondanks alle ajatollahs en mollahs die er in de loop van de geschiedenis weer zijn binnengekomen. Zelfs een vrouw kan zo maar voorgaan in gebed, tenminste als er verder geen mannen bij een gezamenlijk gebed in moskee of huis aanwezig zijn.

In feite kiest men als gebedsvorganger wel iemand die de Arabische teksten het best kan zeggen, veel ervan van buiten kent. En vooral ook wel iemand die de vele regels van de islamitische plichtenleer zo goed mogelijk heeft bestudeerd. Er is namelijk behalve de koran (ongeveer de omvang van het Nieuwe Testament) nog een veel omvangrijker geheel van uitspraken van Mohammed en zijn naaste volgelingen overgeleverd. De belangrijkste collecties (bijeengebracht 150 jaar na Mohammeds dood) hebben er zo'n zeventuizend, maar er zijn ook enkele collecties met wel veertigduizend van dat soort korte uitspraken. Die gaan over geloofszaken, maar vooral ook over details van gebed en dagelijks leven. Mag je bij het gebed schoenen of pantoffels aanhouden? Sommige uitspraken lijken te pleiten voor (soms) aanhouden, andere weer dat je de voeten zelf moet wassen bij de wassingen voor het gebed! Maar er zijn ook allerlei spijsgeboden en -verboden: niet alleen varkens, maar alle dieren die zowel in water en op land kunnen leven, zoals kikkers en krokodillen, zijn verboden. Er bestaan ook regels over het kammen en verven van de haren. Voor buitenstaanders kan dit lijken op een godsdienst van allerlei geboden en verboden, zoals dat ook wel het geval was in het katholicisme van vóór het Tweede Vaticaanse Concilie. In veel gevallen gaat het bij de studie van de geboden en verboden dan toch niet om een krampachtig doel-op-zich, maar om een devote onderdanigheid die we ook wel bij wetsgetrouwe joden vinden: het bestuderen van de geschriften van die grote geleerden is zelf al een weg om zoveel mogelijk een Gode welgevallig leven te kunnen leiden. En in de praktijk valt het eigenlijk altijd wel weer mee, omdat er zoveel teksten en interpretaties zijn, zodat er altijd wel een goede en uitvoerbare weg te vinden is.

In landen met een meerderheid van islambevolking is er een door de staat aangestelde *Mufti* die gezaghebbende uitspraken moet doen (een 'fatwa'). Maar dan is de islam wel weer zo 'democratisch' dat er altijd weer andere geleerden zijn die een fatwa kunnen weerspreken. Er is geen isla-

mitische paus, geen absoluut erkend leergezag en zo blijft het zoeken doorgaan naar Gods wil in dit leven. Velen schermen wel met 'de islamitische wet', maar die zit gevangen in zoveel meters boekenplank, met zoveel meningen, dat het in feite om een netwerk van zoekende mensen gaat. Soms met een middeleeuws geurtje, maar ook wel met radicale vernieuwingsdrang.

DE ISLAM VAN DE MARABOUT OF SJEIK: HET ZOEKEN VAN GODS NABIJHEID

Islam betekent letterlijk; onderwerping, je toevertrouwen aan God. Sommige moslims maken wel een onderscheid tussen islam met een hoofdletter: dat is de kern van het geloof, namelijk je aan God, de Almachtige en Barmhartige toevertrouwen. Daarnaast is er dan islam met een kleine letter: dat is het hele systeem dat in de loop der geschiedenis uit de koran en de bestudering van de overleveringen van de profeet is gegroeid.

Net zoals er in het christendom een monnikendom is ontstaan, toen Constantijn na 312 deze religie tot staatsgodsdienst ging verklaren, zo is er ook in de islam een rijk geheel van mystieke bewegingen ontstaan. Dit zijn zoekers naar de eenheid met God, vertrekkend vanuit het besef dat God voor het menselijk verstand niet te bevatten is en dat het daarom beter is om te proberen zelf als het ware 'in God te gaan'.

De eerste zin van de islamitische geloofsbelijdenis luidt: *Er is geen god dan God alleen*. Die zin begint met een ontkenning: 'er is geen god..'. Dat wil dus zeggen, dat de dingen van deze wereld geen god zijn, dat de mens zelf geen god is. De eerste fase is dus onthechting aan je zelf, je eigen persoon op de juiste plaats zetten. Weten dat je een tijdelijk schepsel bent, zoals alles om je heen, dat ook maar een relatieve waarde heeft. De tweede fase is die van de bevestiging: dat alleen God de absolute, eeuwige en blijvende is.

In deze dynamiek van ontkenning en bevestiging zit het hele wezen van de islamitische mystiek gevangen. Maar om daar te geraken moeten wij wel training doen, gebeden zeggen, ons concentreren op deze waarheid en werkelijkheid.

Als moslims een 'rozenkrans' dragen, kunnen zij die gebruiken voor het herhalen van de 99 meest bekende namen van God, of voor het herhalen (als een soort mantra) van de voor hen meest geschikte naam.

Na het gebed dat vijfmaal per dag (of via samenvoegingen driemaal per etmaal) wordt gezegd, zijn er dus nog veel van die schietgebeden die door vele trouwe moslims worden gezegd. Nogal wat moslims vragen aan hun geestelijke leiders specifiek voor hen geschikte schietgebeden. Die gebeden zijn allereerst op God zelf gericht. Heiligen komen ook nog wel eens voor in de islamitische devotie, omdat ook bepaalde islamitische groeperingen de voorspraak van grote figuren uit de islamitische geschiedenis aanroepen. Mohammed en zijn dochter Fatima en schoonzoon Ali allereerst, maar ook wel andere heiligen die als voorbeeld genomen kunnen worden. Als voorbeeld van zo'n mystieke gedachte citeren wij hier een kleine passage uit een geschrift van de Indonesische geleerde Hamzah Fansuri (gest. rond 1530). Hij wijst er in zijn geschriften steeds weer op, dat wij God niet buiten de wereld moeten zoeken, maar moeten beseffen, dat alles wat er is, vooral ons eigen bestaan zelf, alleen maar bestaat dank zij die levenskracht van God zelf:

Luister, leerling! Hij is met jullie, niet buiten noch binnen, niet erboven noch eronder, niet links noch rechts, vanuit de zes richtingen. Zoals het Woord van de Allerhoogste (koran 57,3) Hij is de Eerste en de Laatste, de Verschijnende en de Verborgene.

Er is een gelijkenis zoals met een boom, een limoenboom of een andere boom dan de limoen. Zijn blad is apart, zijn takken zijn apart, zijn bloesem is apart, zijn vruchten zijn apart, zijn wortel is apart. Maar in wezen is dat allemaal de limoenboom. Ook al zijn de namen, de vormen, de kleuren verschillend, het

wezen is toch één. Daarom zouden alle ingewijden de Allerhoogste moeten kennen, zoals de aanwijzing van de Profeet: Wie zijn Zelf kent, hij kent zijn Heer, zoals hierboven al vermeld.

Ook in de moderne tijd is deze mystieke tendens van de islam nog springlevend. Zo schreef de moderne Indonesische dichter Emha Ainun Nadjib (geb. 1953) een serie van 99 gedichten voor de 99 namen van God. Deze gedichten zouden ook in moderne christelijke gebedsdiensten best gewaardeerd kunnen worden.

99

*Mijn Heer
dit zijn mijn woorden
in stoffelijke taal
met het verlangen van mijn liefde
om te ontmoeten.*

*Mijn Heer
hoe groot nog
is die afstand tussen ons
dat wij die woorden
nog nodig hebben.*

*Mijn Heer
dit is nog maar een beetje
van de kennis
die Jij onderwijst.*

*Mijn Heer
van dag tot dag
wacht ik nog steeds maar
op dat moment van vrijheid
vanuit dit lichaam in plaats en tijd
waar ik Jouw namen
niet meer hoeft te roepen
waar Jouw glimlach
rechtstreeks
mijn geest in stroomt*

DE ISLAM VAN DE POLITIEKE ACTIVISTEN.
HET ALTERNATIEF VOOR COMMUNISME ÉN
KAPITALISME

Hierboven zeiden we al, dat *islam* letterlijk betekent: je aan God toevertrouwen. In heel wat passages van de koran komt het woord in deze betekenis voor. Maar in de latere Medinatijd, tijdens de laatste levensjaren van de profeet, wordt het woord 'islam' ook al gebruikt als aanduiding van de afgescheiden en aparte religie, vooral onderscheiden van jodendom en Christendom. De islam is dus al in een zeer vroeg stadium, nog tijdens het leven van de profeet en stichter, als een apart religieus systeem beleefd. Dit was niet alleen een 'zuiver religieus' systeem, maar tevens een maatschappelijk en politiek systeem.

In de handelsstad Mekka was al een gemengde bevolking: neger-slaven uit Abessynië, handelaars uit Jemen, uit Syrië, Irak en Perzië. Bij de laatste bedevaart van Mekka, de *hadj*, had Mohammed opgeroepen tot eenheid: *alle moslims zijn broeders* sprak hij uit als zijn wens. Er zijn op dit punt heel wat schoonheidsfoutjes geweest: rechtstreekse afstammelingen van Mohammed tegenover de andere, gewone moslims; Arabieren die zich hoger achtten dan de niet-Arabische moslims, die aanvankelijk zelfs een Arabische naam moesten gaan dragen. Maar in grote lijn heeft de hoofdrichting van de islam altijd een nationalistische tendens afgewezen. Bij de grote jaarlijkse Mekka-bede- vaart, de *hadj*, moeten alle moslims dezelfde eenvoudige witte kleding dragen. Voor mannen en vrouwen is dan zelfs de kleding gelijk. Soennieten en Sji'ieten, allerlei moslims bidden dan tezamen en als christenen kunnen wij daar nog wel jaloers op zijn, dat er voor de moskee-liturgie geen belemmeringen bestaan tussen allerlei soorten mos- lims.

In de grote islamrijken van de geschiedenis werden de mensen ook niet ingedeeld naar nationaliteiten, maar naar religies. Christenen en joden kregen daarbij een speciale

plaats: zij mochten binnen de moslimrijken hun religie blijven uitoefenen, maar moesten wel eenvoudige gebedshuizen hebben en zelfs tekenen van hun religie dragen. Bovendien moesten zij een speciale belasting betalen.

Binnen de moslimgemeenschap zelf is er nooit een formele scheiding van religie en staat geweest. In principe moest de staat dus ook de religie regelen en betalen. Dat was niet alleen zo in de glorie tijd van de grote islamrijken, tot 1750. Ook toen tussen 1750-1950 bijna de hele islamitische wereld door de westerse landen werd gekoloniseerd, werden in vele landen de moskeeleiders, de *imams* en ook de wetgeleerden, de *muftis* door de niet-moslims aangesteld en betaald. Dat gebeurde niet alleen in Brits Indië en Nederlands Oost-Indië, maar in de periode van het communistische bewind werd bijv. in Bulgarije de leider van de moslims door het communistische bewind aangesteld. Wie had het immers anders moeten doen?

Momenteel zijn er wel heel wat moslims, die voorstellen doen tot scheiding van religie en staat, omdat zij gezien hebben dat in het verleden de politieke machthebbers veel gebruik hebben kunnen maken van hun invloed in de religie. Zij zijn van mening dat de morele boodschap van de koran alleen tot zijn ontvouwing kan komen in een situatie waarin de politieke macht gescheiden is van het morele appèl van de geestelijke bewegingen. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan door de Indiase dr. Ali Asghar Engeneer uit Bombay. Hij heeft natuurlijk zijn eigen achtergrond: in India zijn de moslims een minderheid. Zij zullen nooit meer (zoals nog wel in de periode 1150-1750, toen moslims over India konden heersen) gezag kunnen krijgen over het politieke leven in India. Zij worden in een minderheidspositie zelfs bedreigd door de hindoes van India, die de laatste tijd steeds meer hun religie in de politiek laten doorspelen. Indiase moslims, en ook veel Europese moslims, zijn dus van mening dat het ethische appèl van de koran het best tot zijn recht zou kunnen komen in een maatschappij met een scheiding van kerk en staat.

Er zijn meer zulke moslims die deze nieuwe wegen inslaan en die zeggen, dat de vermenging van islam en staat, zoals die in de middeleeuwen voorkwam, niet meer kan worden voortgezet. Per slot van rekening is het Engels momenteel al de belangrijkste islamitische taal: bij internationale bijeenkomsten zijn er meer moslims die zich van het Engels bedienen, dan die nog vloeiend Arabisch spreken. Zo zijn er moslims uit Soedan, die pleiten voor het in ere herstellen van de Mekkaanse Mohammed. Bij twijfel over wat in de basisleer van de islam het belangrijkste is, zouden we moeten blijven kiezen voor de Mohammed van Mekka. Toen kwam immers de originele morele visie het duidelijkst naar voren. In Medina moest Mohammed compromissen sluiten, omdat de politiek zo nu eenmaal werkt. De in 1985 ter dood veroordeelde en ook opgehangen Muhammed Taha en zijn navolgers pleiten voor deze visie. Zij willen een morele islam als een minderheids-beweging die een ideaal durft te poneren. De Medina-Mohammed was ook belangrijk, maar hij moest toch de compromissen sluiten die nu eenmaal in het leven noodzakelijk zijn. Hij is dus niet het grote voorbeeld.

Andere moslims blijven *dromen van Medina*: blijven hopen dat de in hun ogen ideale staat, zoals die persoonlijk door Mohammed werd geleid in de stad Medina, zou kunnen herleven in de moderne wereld, vrij van inmenging door vreemde, niet-moslim landen. Deze 'droom van Medina' is het grote visioen van de zogeheten 'fundamentalisten'. Zij dromen al enkele decennia van een derde weg tussen de communistische en de kapitalistische wereld. Tegen het communisme voeren zij aan, dat daar alles door de staat wordt geregeld en religie geen rol mag spelen. Tegen het kapitalisme van het westen voeren zij aan, dat dit een te groot individualisme met zich brengt, dat ieder maar voor zichzelf op moet komen. Daartussenin willen zij de weg-van-Mohammed of de weg-van-Medina, waarin geen kapitalistisch-materialistische wereld wordt gemaakt, maar een maatschappij volgens de wetten van God.

In veel islamitische landen zijn na de val van het kolonialisme nogal wat corrupte regimes aan het bewind gekomen: die werden ofwel door het communistische blok, ofwel door het westen gesteund. Zo is er bijvoorbeeld in Algerije in het begin van de jaren 1990 een opkomst van een islamitische partij geweest, die af wilde rekenen met de corrupte socialistische regering. Maar die islamitische partij werd bij een verkiezingsronde zo overweldigend gekozen dat het generaalsregime (en mét westerse, vooral Franse steun) de islamitische partij onwettig verklaarde. Daarop is er een verschrikkelijke burgeroorlog uitgebroken. Voor veel moslims is dit, na de steun die het westen gaf aan de dominantie van Israël over Palestijns-Arabisch gebied, na de voortzetting van het kolonialisme via de financiële hegemonie van het IMF, het *Internationaal Monetair Fonds*, een zoveelste bewijs dat het kolonialisme nog steeds voortgaat en dat de islam nog steeds door het westen wordt onderdrukt.

‘DIE MET ONS DE ENE GOD AANBIDDEN’

Hoe wij hier ook tegen aan kijken, wij zullen allereerst de islam moeten respecteren, zijn vrijheidsdrang moeten willen begrijpen, ook als die gepaard gaat met daden die wij zeker mogen en moeten afkeuren. Allereerst moeten wij in de geest van Vaticanum II de moslims als partners in geloof en niet zozeer als concurrenten of vijanden zien. Zij geloven met ons in de gezanten Gods die vanaf Adam tot Mozes, David en Salomon en Jezus zijn gekomen. In de moderne gesecculariseerde maatschappij zijn zij onverschrokken voorstanders van een blijvende maatschappelijke betekenis van religie. Ook diegenen die wel willen accepteren dat er een zekere scheiding tussen staat en religie komt, willen toch voortdurend dat de godsdienst in het openbare leven een rol blijft spelen. Hierin ondermeer zijn de moslims belangrijke partners voor ons in het geloof in

de Ene, Eeuwige, die deze wereld heeft geschapen en alle mensen blijft leiden. In deze zin zegt dan ook het Tweede Vaticaanse Concilie in de verklaring over 'De houding van de kerk ten opzichte van de niet-christelijke godsdiensten' onder no. 3: 'De kerk ziet ook met waardering naar de moslims, die de ene god aanbidden, de levende en uit zichzelf bestaande, de barmhartige en almachtige, de Schepper van hemel en aarde, die gesproken heeft tot de mensen.' Het is alleszins belangrijk, vooral in de huidige politieke omstandigheden, om steeds te blijven begrijpen, dat het concilie de christenen vooral opdraagt om deze onverbreekelijke geloofsband met de moslims te blijven koesteren.

Dit positieve oordeel betekent niet dat we nu ook moeten doorslaan en moslims maar moeten gaan heilig verklaren! Naast goede zijn er ook meelopers, corrupte, schijnheilige en doortrapte bij. Dit artikel wilde allereerst weergeven, welke de kernwoorden van de islam zijn als religieuze beweging. Evenals de andere religies moet immers ook de islam zich in iedere fase van de geschiedenis toch steeds weer opnieuw vorm gaan geven. Maar er is een goede basis aanwezig. Die mogen we tussen alle negatieve krantenberichten door niet uit het oog verliezen.

* Dit artikel verscheen in licht gewijzigde vorm eerder in het Belgische tijdschrift *Mensen Onderweg*, jaargang 104/2 Maart 2002, als een apart genummerde info no 265 (blz. 1-8).

** De korancitaten zijn hier aangehaald naar de vertaling van: Fred Leemhuis, *De Koran. Een weergave van de betekenis van de Arabische tekst in het Nederlands*, Houten 1989. De citaten van Hanzah Fansuri en Emha Ainun Nadjih zijn ontleend aan: Karel Steenbrink, *Islamitische Mystiek uit Indonesië* (Den Bosch 1994), p. 42 en p. 130.

AANBEVOLEN LITERATUUR

Emilio Platti, *Islam ... vreemd?*, Averbode/Baarn 1995.

Karel Steenbrink, *De Korte Hoofdstukken van de koran*, Zoetermeer 2002.

Anton Wessels, *Islam verhalenderwijs*, Amsterdam 2001.